

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ КОНТЕКСТНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ

A У процесі з'ясування методичних основ реалізації завдань контекстного навчання іноземних мов майбутніх бакалаврів міжнародної економіки для ефективного формування міжкультурної компетентності фахівців проаналізовано комплекс літературних джерел, матеріалів із досвіду роботи та методичних можливостей низки підручників і програм вивчення іноземних мов зі студентами різних галузей і спеціальностей. Виокремлено компоненти міжкультурної компетентності фахівців, дидактичні методи контекстного навчання для забезпечення ефективності її формування; наведено методичні переваги вправ і кейсів низки підручників із вивчення фахової іноземної мови.

Ключові слова: бакалавр міжнародної економіки; міжкультурна компетентність; контекстне навчання; іноземні мови; підручники з іноземних мов

S *Gnatenko Yana. Methodical Basics of the Context Learning for Foreign Languages of Future International Economy Professionals.*

In the process of elucidating methodological bases of realization of contextual foreign language teaching tasks for future bachelors of international economy for effective formation of intercultural competence of specialists, the complex of literature sources, materials from work experience and methodological possibilities of a number of textbooks and programs of studying foreign languages with students of specialties is analyzed. The components of specialists' intercultural competence, didactic methods of contextual learning to ensure the effectiveness of its formation are distinguished; methodical advantages of exercises and cases of a number of textbooks for the study of professional are given.

It is proved that contextual formation of intercultural competence of future economists, especially bachelors of international economy, is an integral component of the methodological foundations of foreign language learning, because intercultural communication in a professional environment is possible and successful only in the circumstances of understanding and interpretation by specialists of different aspects of culture and behavior colleagues as representatives of other cultural worlds. In foreign language teaching of economics students, teachers should focus on contextual study of the cultural characteristics of the language being taught, the specific national characteristics of the representatives of that culture, but also on the formation of their own national identity and multicultural behaviors. To this end, methodological materials containing an intercultural component should be used in the future, to develop tasks aimed at developing specialists in the international economy of competence to understand on this basis other world cultures, especially those with whom it is necessary to establish relations.

Key words: Bachelor of International Economics; intercultural competence; contextual learning; foreign languages; foreign language textbooks

Гнатенко Яна Василівна, аспірантка кафедри культурології та методики викладання культурологічних дисциплін Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, Україна

Gnatenko Yana, Postgraduate student of the Department of Cultural Studies and Methods of Teaching Cultural Studies, Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University, Ukraine

E-mail: gnatenko_yana@ukr.net

Постановка проблеми. Динамічний суспільний розвиток, трансформація українського суспільства, значні перетворення у сфері професійної освіти та формування її нової парадигми з вимогами підготовки освічених, мобільних, конструктивних і практичних кадрів зумовлюють те, що в останні роки в Україні значно зростає кількість студентів, які подорожують світом, беруть участь у міжнародних конференціях, проєктах, програмах подвійних дипломів, грантах, навчаються за програмами міжнародних мовних шкіл тощо. Зумовлене це тим, що одним із пріоритетних напрямів розвитку професійної освіти є міжнародне співробітництво та інтеграція, вихід на ринок світових освітніх послуг, розширення участі навчальних закладів, учених, педагогів, студентів у проєктах міжна-

родних організацій і співтовариств, поглиблення міжнародного співробітництва.

Аналіз низки програм викладання дисциплін професійного спрямування для економістів різних профілів і рівнів освіти свідчить, що провідною метою цих програм є формування у студентів загальних і професійно зорієнтованих комунікативних мовленнєвих компетентностей для забезпечення ефективних комунікацій в академічному та міжнародному професійному середовищі, розвитку соціокультурної компетентності, спрямованої на розуміння й тлумачення аспектів світової культури та мовної поведінки в іншомовному середовищі як важливого складника професіоналізму. Водночас з'ясування різнопланових напрямів дослідженості проблеми

контекстного навчання іноземних мов, особливостей розвитку методичних основ їхнього викладання для студентів-економістів, наповнення практичної літератури відповідними методичними завданнями є актуальним для сучасної педагогічної науки і практики.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми дав змогу визначити, що вивченням поняття «соціокультурна компетентність» займалися науковці в різних аспектах: так, його розглядають у контексті компетентнісного підходу до навчання іноземної мови (С. Ніколаєва, Н. Муравйова, О. Лазарева), дотично до питань культури як змісту навчання іноземної мови і характеристики навчальної діяльності (Р. Мільруд, І. Максимова); на вивченні мов у поєднанні з вивченням культур наполягає Є. Пассов.

Поняття «міжкультурна компетентність» більшість учених досліджують в аспектах професійної підготовки: С. Шехавцова, Т. Колодько – розкривають сутність формування такої компетентності для майбутніх учителів іноземної мови; І. Левицька, В. Топалова – з'ясовують умови формування цієї компетентності для студентів технічних спеціальностей; О. Гончарова, А. Маслова, Р. Гришкова, О. Ларіонова та ін. – зацікавлені проблемою розвитку міжкультурної компетентності студентів нефілологічних спеціальностей у процесі контекстного вивчення іноземних мов. Для нашого дослідження значущим є те, що, відповідно до теорії контекстного навчання, створеної в науково-педагогічній школі А. Вербицького, контекстним вважають таке навчання, у якому з використанням усіх методів, засобів і форм моделюють предметний і соціальний (міжкультурний) зміст фахової діяльності. Контекстом тлумачать систему внутрішніх і зовнішніх чинників діяльності людини в конкретній професійній ситуації: внутрішній контекст становить сукупність індивідуальних особливостей, відносин, знань і досвіду студента; зовнішній – соціокультурні, предметні, просторово-часові та інші характеристики ситуації, дії і поведінки. Основною одиницею змісту контекстного навчання є ситуація. У теорії контекстного навчання трьома базовими формами навчання відповідають навчальні моделі (семіотична, імітаційна, соціальна), причому особливу роль відводять поняттю «професійний контекст», який, на думку А. Вербицького, є сукупністю предметних завдань, організаційних, технологічних форм і методів діяльності, ситуацій, характерних для певної сфери професійної праці, у тому числі – міжнародної економіки [2; 3].

Метою цієї статті є з'ясування методичних основ реалізації завдань контекстного навчання іноземних мов майбутніх бакалаврів міжнародної економіки для ефективного формування міжкультурної компетентності фахівців.

Викладення основного матеріалу. Сутність контекстного навчання, як відомо, міститься у використанні в якості основної навчальної процедури моделювання

професійного змісту (контексту) майбутньої професійної діяльності. Занурення до відповідного контексту при вирішенні пропонує студентам орієнтованих завдань має сформувати в їхній свідомості взаємозв'язок ключових понять і технологій діяльності, сприяти набуттю практичного досвіду моделювання професійних ситуацій, розвитку психологічної готовності застосовувати отримані знання в майбутній професійній діяльності у сфері міжнародної економіки [5].

Згідно з проаналізованими програмами з англійської мови професійного спрямування визначено, що їхній зміст зосереджено на формуванні «професійної комунікативної компетентності, яка розглядається як мовна поведінка, що є специфічною для академічного і професійного середовища; це вимагає набуття лінгвістичної компетентності (мовленнєвих умінь і мовних знань), соціолінгвістичної та прагматичної компетентностей, що є необхідними для виконання завдань, пов'язаних із навчанням та професійною діяльністю» [9]. Міжкультурну компетентність майбутніх економістів у змісті цих програм спрямовано на формування розуміння й тлумачення різних аспектів культури і мовної поведінки у професійному середовищі, сприяння розвитку вмінь, характерних для поведінки в різних культурних і професійних ситуаціях і реагування на них» [там само].

Більшість дослідників і авторів термінологічних словників змістовими компонентами міжкультурної компетентності виділяють:

- лінгвокраїнознавчі знання – знання лексичних одиниць із соціально-культурною семантикою і вміння їх використовувати з метою міжкультурного спілкування;
- соціально-психологічні знання – володіння моделями поведінки, які є специфічними для тієї чи іншої нації, використання комунікативної техніки, типової для даної культури;
- культурологічні знання соціокультурного, історико-культурного фону професії, його використання з метою досягнення взаєморозуміння з носіями цієї культури [4; 6; 11].

У зазначеному контексті під міжкультурною компетентністю розуміємо знання звичаїв, правил і законів спілкування певного соціуму, національно-лінгвокультурної спільноти, усвідомлення індивідуальних і групових установок, мотивації, форм поведінки (зокрема, комунікативної), невербальних компонентів (жести, міміка тощо), національно-культурних традицій, системи цінностей представників різних культур тощо. Це компетентність адекватно оцінити ситуацію спілкування, «співвіднести інтенцію з вибором вербальних і невербальних засобів, утілити в життя комунікативний намір і верифікувати отримані повідомлення» [1]. В основі формування міжкультурної компетентності знаходиться соціокультурний компонент, який є запорукою успішного міжкультурно-

го спілкування майбутніх бакалаврів міжнародної економіки, а технологічно це можуть забезпечити провідні групи методів контекстного навчання.

Як свідчить практика, у контекстному навчанні існують такі дидактичні методи, що забезпечують різний ступінь активності і самостійності студентів:

– *репродуктивний метод* – використовується на ранніх стадіях вирішення професійних завдань за наявним зразком, аналогом;

– *пояснювально-ілюстративний* – застосовується при простому поясненні понять і технологій вирішення професійно зорієнтованих завдань, а також при необхідності деталізації особливостей професійних ситуацій, вирішення виробничих завдань іноземною мовою;

– *евристичний* – використовується на таких етапах навчання, коли учасники взаємодії вже здатні пояснювати іноземною мовою складні проблеми інтегрованого характеру, що містять знання кількох тем або можуть бути використані для суміжних професійних сфер;

– *метод проблемного аналізу* – доцільний при вирішенні завдань, спрямованих на синтез систем оптимального управління взаємодією, при вирішенні яких викладачем іноземної мови спочатку формулюється проблема побудови оптимальної системи керівництва заданою ситуацією, далі спільно зі студентами аналізуються варіанти побудови такої системи і розв'язання завдання; при цьому учасники взаємодії саме на заняттях з іноземної мови вчать порівнювати різні точки зору, думки й підходи, вибудовувати систему аргументацій, логічних доказів [7];

– *дослідницький метод* – доцільний на завершальних етапах вивчення іноземних мов при вирішенні завдань більшої складності, коли необхідно знайти оптимальний або ефективніший спосіб розв'язання фахових проблем на основі аналізу пропонованої ситуації і змісту завдання; у таких інтегрованих завданнях застосовують не лише знання мови, а й увесь комплекс фахових компетентностей у теорії й практиці взаємодії в освітньому процесі підготовки.

У ході аналізу матеріалів із проблеми нами визначено особливу ефективність у процесі контекстного навчання підручників із вивчення фахової англійської мови британських видавництв, які застосовують у своїй практиці викладачі багатьох вітчизняних закладів вищої освіти (ЗВО). Ці підручники розробляються носіями мови, і зазвичай враховують специфічні соціокультурні аспекти її вивчення. Студенти-економісти навчаються за підручниками з ділової англійської мови (Market Leader, Intelligent Business, Business Result) та підручниками вузької тематики за спеціальностями (Financial English, Tourism, Human Resources, Logistics, Marketing, Accounting), а також відповідними матеріалами (методичними розробками, посібниками, підручниками), підготовленими українськими викладачами. Міжкультурний компонент професійної

компетентності вдало, на наш погляд, представлений у підручниках видавництв Oxford і Pearson, які чітко структуровані, інформацію представлено системно й послідовно. У кожному з блоків того чи іншого розділу (юніту) відображено у вигляді вправ і кейсів соціокультурний контекст:

– вправи на використання лексичних одиниць із соціально-культурною семантикою (підручник Tourism 3 для спеціальності «Туризм» містить вправи, в яких студентам пропонується оцінити Велику Британію за певною шкалою, використовуючи активну лексику із соціокультурною семантикою оцінити власну країну, чому саме вона є цікавою для туристів, навести виразні приклади;

– вправи з говоріння, які відпрацьовують знання певних мовленнєвих конструкцій і вміння їх використовувати в ситуаціях міжкультурного спілкування (специфічні мовленнєві конструкції, що починають і завершують розмову, використовуються для подяки, критики, вибачення, згоди, незгоди, підтримки, співчуття співрозмовникові, повідомлення про плани й наміри, відповіді на запрошення, обговорення новин тощо);

– кейси, спрямовані на використання знань лексичних одиниць, мовленнєвих конструкцій для вирішення певної професійної проблеми (наприклад, у підручнику Business Result Upper-Intermediate наведено приклади діяльності мультинаціональних компаній, їхніх філіалів у різних країнах – Греції, Угорщині, Росії, Білорусі, Україні – і студенти мають діяти в певних ситуаціях, урахувавши знання моделей поведінки, національно-культурні особливості країни та її історико-культурний фон) тощо [12].

Водночас спостережено, що окремі зі шкільних підручників британських видавництв уже містять спеціальні ресурси про культуру України. Так, наприклад, підручник Choices видавництва Pearson містить брошуру Culture choices for Ukraine, яка знайомить учнів старших класів із цікавими аспектами української культури і дає їм можливість вільно спілкуватися на ці теми із зарубіжними гостями. У брошурі висвітлюються аспекти історії та географії України: відомості про населення, культуру, життя сучасного суспільства. Поява такої літератури на українському ринку є дуже позитивним кроком, адже лексичні одиниці з національно-культурною (українською) семантикою подаються носіями мови і є загально визнаними в англійськомовних країнах. Дуже важливим є те, що підручник допомагає поглибити знання і про свою власну країну іноземною мовою. До того ж, на сайті видавництва Pearson знаходимо інформацію, яка закликає викладачів брати участь у наповненні підручників соціокультурним компонентом: «Якщо ви бажаєте, щоб ваша культура стала частиною цього видання (Cutting Edge Third Edition), поділіться своєю власною цікавою розповіддю, і ми зробимо найкращі статті, які ви і ваші колеги в усьому світі зможуть використовувати на заняттях. Студентам сподо-

бається вивчати про свою місцевість на занятті з іноземної мови. Ваша розповідь може бути про відому людину, яка мешкала в країні, особливу кулінарну страву, культурну пам'ятку чи подію, що відбувалася і має велике значення» [10; 13].

Висновок. Отже, контекстне формування міжкультурної компетентності майбутніх економістів, особливо – бакалаврів міжнародної економіки, є невід'ємним складником методичних основ навчання іноземної мови, адже міжкультурна комунікація у професійному середовищі є можливою й успішною тільки в обставинах розуміння й тлумачення фахівцями різних аспектів культури й поведінки їхніх колег як представників інших культурних світів. У навчанні іноземної мови студентів-економістів викладачі мають зробити акцент не лише на контекстному вивченні культурних особливостей країни, мову якої опановують, специфічних національних особливостях представників цієї культури, а й на формуванні власної національної ідентичності та мультикультурних навичок поведінки.

Із цією метою **у перспективі дослідження** варто проаналізувати ті методичні матеріали, що містять міжкультурний компонент, пропонують завдання, спрямовані на розвиток у фахівців міжнародної економіки компетентності усвідомлювати на цій основі інші світові культури, особливо ті, з представниками яких необхідно налагоджувати зв'язки.

Список використаних джерел

1. Бациевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. URL : www.terminy-mizhskultkomunikacii.wikidot.com/k
2. Вербицкий А. А. Компетентностный подход и теория контекстного обучения. Москва : ИЦ ПКПС, 2004. 84 с.
3. Вербицкий А. А. Концепция знаково-контекстного обучения в вузе. *Вопросы психологии*. 1987. № 5. С. 31–39.
4. Гришкова Р. О. Умови формування соціокультурної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей у процесі вивчення англійської мови. *Наукові праці Миколаївського держ. гуманіст. ун-ту ім. Петра Могили*. Миколаїв, 2004. № 23. С. 135–143.
5. Ларіонова О. І. Особливості формування соціокультурної компетенції у немовному ВУЗі на матеріалі іноземної мови. URL : http://www.nbu.gov.ua>portal/soc_Gum/Flush/Fild/2012...5.pdf
6. Левицкая И. А. Формирование социокультурной компетенции студентов (на материале технического университета). URL : <http://www.dissercat.com/content/formirovanie-sotsiokulturnoi-kompetesii-studentov>.
7. Муравьова Н. Г. Понятие социокультурной компетенции в современной науке и образовательной практике. *Вестник Тюменского государственного университета*. 2011. № 9. С. 136–143.
8. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). URL : <http://www.gramota.ru>
9. Програма з англійської мови для професійного спілкування / колектив авторів:

Г. Є. Бакаєва, О. А. Борисенко, І. І. Зуєнок, В. О. Іванцева, Л. Й. Клименко, Т. І. Козимирська, С. І. Кострицька, Т. І. Скрипник, Н. Ю. Тодорова, А. О. Ходцева. Київ, 2005. 119 с.

10. Редько В. Г., Пасичник О. С. Засоби реалізації діалогу культур у змісті шкільних підручників з іноземних мов. URL : <http://www.naub.od.edu.ua>
11. Тинкалюк О. Сутність і структура іншомовної комунікативної компетенції студентів немовних спеціальностей вищих навчальних закладів. *Вісник Львівського університету*. Серія педагогічна. 2008. Вип. 28. С. 53–63.
12. Business Result Upper-Intermediate. Student's Book. Second edition. Michael Duckworth, John Hughes, Rebecca Turner. Oxford University Press, 2018. 157 p.
13. Cutting Edge Third Edition (2019). Retrieved from www.twirpx.com > files > languages > english.

References

1. Batsevych, F. S. *Slovník terminův mizhkulturnoi komunikacii [Glossary of terms of intercultural communication]*. Retrieved from www.terminy-mizhskultkomunikacii.wikidot.com/k [in Ukrainian].
2. Verbitckii, A. A. (2004). *Kompetentnostnyi podkhod i teoriia kontekstnogo obuchenii [Competence approach and the theory of contextual learning]*. Moskva: Itc PKPS [in Russian].
3. Verbitckii, A. A. (1987). *Kontseptciia znakovo-kontekstnogo obuchenii v vuze [The concept of sign-contextual education in high school]*. *Voprosy psikhologii [Psychology issues]*, 5, 31-39 [in Russian].
4. Hryshkova, R. O. (2004). *Umovy formuvannia sotsiokulturnoi kompetensii studentiv nefilologichnykh spetsialnostei u protsesi vyvchennia anhliiskoi movy [Conditions of formation of socio-cultural competence of students of non-philological specialties in the process of studying English]*. *Naukovi pratsi Mykolaivskoho derzh. humanist. un-tu im. Petra Mohyly [Scientific works of the Nikolaev state. humanist. to them. Petra Mogilii]*, 23, 135-143 [in Ukrainian].
5. Lariionova, O. I. *Osoblyvosti formuvannia sotsiokulturnoi kompetensii u nemovnomu VUZi na materialii inozemnoi movy [Peculiarities of Formation of Sociocultural Competence in a Non-Language University Based on Foreign Language Material]*. Retrieved from http://www.nbu.gov.ua>portal/soc_Gum/Flush/Fild/2012...5.pdf [in Ukrainian].
6. Levitckaia, I. A. *Formirovanie sotciokulturnoi kompetentcii studentov (na materiale tekhnicheskogo universiteta) [The formation of sociocultural competence of students (based on material from a technical university)]*. Retrieved from <http://www.dissercat.com/content/formirovanie-sotsiokulturnoi-kompetesii-studentov> [in Russian].
7. Muraviova, N. G. (2011). *Poniatie sotciokulturnoi kompetentcii v sovremennoi nauke i obrazovatelnoi praktike [The concept of sociocultural competence in modern science and educational practice]*. *Vestnik Tiimenskogo gosudarstvennogo universiteta [Bulletin of the Tyumen State University]*, 9, 136-143 [in Russian].
8. *Novyi slovar metodicheskikh terminov i poniatii (teoriia i praktika obuchenii iazykam) [A new dictionary of methodological terms and concepts (theory and practice of language teaching)]*. Retrieved from <http://www.gramota.ru> [in Russian].
9. *Prohrama z anhliiskoi movy dlia profesiinoho spilkuvannia [English language program for professional communication]*. (2005). Kyiv [in Ukrainian].
10. Redko, V. H., & Pasichnyk, O. S. *Zasoby realizatsii dialohu kultur u zmisti shkylnykh pidruchnykiv z inozemnykh mov [Means of realization of dialogue of cultures in the content of school textbooks in foreign languages]*. Retrieved from <http://www.naub.od.edu.ua> [in Ukrainian].
11. Tynkaliuk, O. (2008). *Sutnist i struktura inshomovnoi komunikativnoi kompetensii studentiv nemovnykh spetsialnostei vyshchykh navchalnykh zakladiv [Means of realization of dialogue of cultures in the content of school textbooks in foreign languages]*. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia pedahohichna [Bulletin of the University of Lviv. The series is pedagogical]*, 28, 53-63 [in Ukrainian].
12. Business Result Upper-Intermediate. (2018). Student's Book. Second edition. Michael Duckworth, John Hughes, Rebecca Turner. Oxford University Press.
13. Cutting Edge Third Edition (2019). Retrieved from www.twirpx.com > files > languages > english.

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 18.02.2020